

GEBOEID DOOR ONZE BRABANTSE TAAL. V.

De rommelpot.

„Vastenaevent, die kumt an”.

Dit begin van zelfs verschillende typen van vastenavondliedjes speelt mij door het hoofd, nu ik in dezen tijd van het jaar iets over de rommelpot wil schrijven. Want allerwege in Brabant zal het binnenkort weer gezongen worden. In de Noord-Brabantse vastenavondliedjes die ik raadpleegde bij Jos. Schrijnen, Nederlandsche Volkskunde 1² Zutphen 1930; H. H. Knippenberg in: Nederlandsche Volkskunde, Noord-Brabant en Limburg, Groningen 1931, p. 66 vlgg.; M. Hoefnagels in Eigen Volk IX (1937) 136-137, of vnl. door bemiddeling van pater H. v.d. Biezen uit Heeswijk ontving, keert het motief onophoudelijk terug. In Asten, Helmond, Bergeijk, Mill, Wanroy, Middelbeers en Deurne, maar ook in het westen ¹⁾.

Aan varianten overigens geen gebrek. Voor Oudenbosch kreeg ik bijv. door bemiddeling van broeder Christoforus aldaar:

Vastelavont die komt aan.
Ik heb nog een klein haantje staan,
Da' mot er t'avond aan.
Als ik mijn haantje slachten wil,
Dan tintelt mijnen duim.
Als ik mijn duimke warmen wil,
Dan val ik mee m'n gat in het varkenskot.
Hier'ne stoel en daar'ne stoel,
Op iedere stoel een kussen
Vrouwke, houd oew kinnebak toe,
En slaat er mee de koekepan tussen.
Tussen de neus en tussen de kin
Daar kan nog wel een pannekoek in.
Koekeloere!

Broeder Christoforus schreef mij, dat het in de omgeving, bijv. Hoeven en St. Willibrord, met afwijkingen ook bekend was. En dat die varianten, bij overigens precies hetzelfde liedje, vlak in de buurt

reeds aanmerkelijk kunnen zijn, ziet men uit het liedje van het aangrenzende Oud-Gastel, dat ik ook dezer dagen optekende:

Vastenavond, die komt aan,
'k heb nog een klein haantje ²⁾ staan,
En dat moet er van avond aan.
Als mijn haantje niet koken wilt, ³⁾
dan tintel ik mijnen duim,
en als mijn duim niet tintelen wil,
dan val ik met m'n achterste in 't var-
Hier 'n stoel en daar 'n stoel, [kenskot.
Op elke stoel een kussen,
Vrouwke, doe je kinnebak toe
Of ik gooi er een pannekoek tussen!

Maar veel belangrijker worden de varianten, als er geheel nieuwe stukken bijgevoegd worden, zo bijv. het echt klankschilderende rommelpotmotief dat ik o.a. voor Oud-Gastel als afzonderlijk gezongen noteerde:

'k Heb zolang met de rommelpot gelopen,
nog geen geld om 'n broodje te kopen,
alle makerij, stikke in de zij,
stikke in den hoed van roet-toet-toet.

* * *

De rommelpot is niet uitsluitend aan Vastenavond gebonden. Volgens Schrijnen (o.c. 187) is hij ook in gebruik met Kerstmis, Nieuwjaar en Pasen. En in Oudenbosch schijnt het vroeger ook zo geweest te zijn voor Onnozele Kinderen, in Esschen (B.) voor Oudejaarsavond en bijv. in Linth achter Antwerpen voor Driekoningen ⁴⁾. Maar nu verdwijnt hij zienderogen. Schrijnen beschreef hem nog (p. 186) als „een aarden pot, half vol water, waarover een varkensblaas is gespannen; in het midden hiervan is een rietstokje bevestigd, dat door den duim en twee nat gemaakte vingers of door de gehele hand wordt gewreven en dan een dof-rommelend geluid veroorzaakt”. Maar in Asten bestaat hij reeds in een lege groentebus, waaroverheen de varkensblaas gespannen wordt. En in Deventer wordt hij gemaakt van een bloempot, half vol water, waarover

¹⁾ Men vindt het ook in Hoogstraten blijkens C. Laurijssen De Folklore van een Kempisch dorp, Hoogstraten 1933, p. 122.

²⁾ Soms ook wel: poeleke.

³⁾ Echt markiezaats dialect!

⁴⁾ Vgl. ook A. Weijnen, Driekoningen in Brabant, B. N. (1941-1942) 80-84.

een blaas. En toen ik er in een mijner Brabantia-Nostra-enquêtes (Nr. IX vr. 4) naar vroeg, werd mij bijv. voor Baarle-Nassau, Oud-Gastel en Sprundel uitdrukkelijk verzekerd, dat men er geen rommelpot kende en gaven verder Nispen, Oudenbosch, Leur, Breda, Zegge, Lepelstraat, Wouw, Roosendaal, Kruisland, Oosterhout, Klundert, Dinteloord, Made en Halsteren geen antwoord op de vraag naar de benaming, waaruit ik ook wel tot een niet voorkomen van het voorwerp zélf meen te mogen besluiten. Wij merken op, dat dit alle westnoordbrabantse plaatsen waren.

Overigens bracht de in bovengenoemde enquête gestelde vraag naar de benamingen toch nog een rijke hoeveelheid materiaal. Alle namen vertoonden donkere vocalen, zodat wij met volle recht van klankschilderende benamingen mogen spreken.

Vooreerst was er natuurlijk de naam *rommelpot*⁵⁾, die overal verspreid voorkwam, vaak ook nog náást de andere benamingen. Heel frequent was in de oostelijk-Meierijsse dialecten (maar ook niet daarbuiten), de variant *rommelspot*: Asten, Helmond, Uden, Veghel, Eerde, Deurne, Bakel, Beek en Donk, Lieshout, Heeze, Valkenswaard, Gemert, Vorstenbosch, Nuenen, Mierlo, Son, Someren en Vlijmen.

In Esch werd mij opgegeven: *doertelpot*, in Oirschot, Diessen, Nuland en Den Dungen: *doetelpot*, in Tilburg, Heeswijk en Rijkevoort en eveneens weer in Oirschot en Udenhout: *doedelpot*. Deze drie namen vormen natuurlijk een eenheid en het is uit cultuurhistorisch oogpunt, merkwaardig, dat hier een Tilburgs-Noordmeierijsse dialect-eenheid opduikt. Iets wat in de brabantse dialectologie een grote zeldzaamheid is. Wat de oorsprong van de naam betreft: die zal men wel bij een slecht-begrepen doedelzak moeten zoeken.

Een echt noordoost nederlands type is *foekepot*. Ik kreeg het bijv. buiten Brabant voor Enschede, Zieuwent, Zevenaar, Beltrum, Didam, Harreveld, Beegden en Ubbergen⁶⁾ en vond het verder in het Geldersch-Overijsselsch dialect woorden-

boek van Gallée en de Groningse woordenboeken. K. ter Laan vermoedt in het Nieuw-Groninger Woordenboek (Groningen-Den Haag 1929 p. 835) dat de naam afkomstig is van het klagelijke geluid dat de pot voortbrengt: *foeke, foeke, foeke*. Maar het zou ook mogelijk zijn dat het, zoals ook Knippenberg meent „stootpot” betekent. Zo betekent in Sittard *fokke*: met korte rukken trekken en gaf het oude woordenboek van Kiliaen *fuyck*: pulsus, *fuycken*: pellere, trudere, protrudere, quaterre, pulsare en *focken*: trudere. Als semasiologische parallel kan ik wijzen op het bij Schrijnen *ibid.* 187 voor Dalen, Zweeloo, Weerdinge, Eext, Zuidlaren, Rolde en Norg. (Dr.) vermelde *hofpot* of *hottepot*. Deze zo verbreide vorm *foekepot* komt nu in Noord-Brabant eigenlijk niet voor. Hij werd mij alleen opgegeven voor Hank. Ook in Huisseling kwam hij in een versje voor, maar overigens zei men er *rommelpot*. Nu is het des te merkwaardiger dat in sommige plaatsen van het aloude Kempenland er weer enkele onderling samenhangende vormen voorkomen, die, wanneer ze tenminste geen oorspronkelijke onomatopoeën zijn ook met dit *foekepot* verwant schijnen te zijn. Ik meen *foepepot* in Steensel, Hapert en Middelbeers (en Milheeze!), *foepelpot* in Hoogeloon en Goirle, *foetelpot* in Goirle en *foefelpot* in Bladel. Het is mogelijk, dat in de naam *foetelpot* invloed van de *doetelpot*-groep schuilt⁷⁾. Maar de vormen met *foep(el)* lijken mij ook volop rechtstreeks met *foeke* verwant. In het Supplement op Franck-Van Wijk's Etymologisch Woordenboek (p. 50) worden immers zowel *fokken* als *foppen* voor de betekenis „stoten” vermeld. Zo heeft *fokken*, „de knikker met een schok vooruitschieten”, een zuidned. variant *foppen* met dezelfde betekenis. In Groesbeek vond ik trouwens ook: *foeperpot*.

Het is zeker een opmerkelijk verschijnsel, dat de Noord-Oost-Nederlandse vorm in het oude Kempenland terugkeert. Mogelijk is het, hierbij te denken aan de invasie van Salische Franken uit het oosten in deze streken, zoals de zgn. Acht Zaligheden nog in hun namen verraden. Maar ook kan het daar totaal van onaf-

⁵⁾ In Breugel: *roemelpot*.

⁶⁾ Het meest zuidelijk nog als *foekespot* in Helden (Lb.). In Onze Volkstaal II 217, werd nog voor Neeritter: *foekespot* gegeven.

⁷⁾ In Diever komt *fortelpot* voor, cfr. Schrijnen, *ibid.* 187. Trouwens bij bovenvermeld *hofpot* kan het tweede element ook verwant zijn.

hankelijk zijn, immers de rommelpot-elementen vinden wij wel vaker over grote, ook andere, gebieden verspreid.

Het boven geciteerd „refrein”

'k heb zo lang met de rommelpot gelopen, waarvan de 3e regel in allerlei onverstaanbare varianten voorkomt en de vierde meestal luid :

geef me ne cent, dan ga'k voorbij,
is immers in Brabant wijd verspreid, en wordt door Schrijnen verder noordnederlands genoemd. Zo vinden wij ook het motief waarmee wij zo straks begonnen :

Vastelavond, die komt an,
hoewel met varianten, in Groningen terug (cfr. K. ter Laan p. 835 vlgg.) En dat geldt ook (behoudens de eerste vier en de laatste twee regels) voor het bekende liedje, waarvan wij hier de Boxtelse text geven :

Vrouwke, 't is vastenavond,
'k Kom niet thuis voor t'avond,
t'Avond in de maneschijn
Als vader en moeder naar bed toe zijn.
Hier 'ne stoel en daar 'ne stoel.
Op elke stoel 'n kussen,
Vrouwke houd oewe kinnebak toe,
Of ik gooi er ene tussen.
Tussen oe neus en tussen oe kin
Daar kan nog wel ne pannekoek in.
Daarboven in die schouwen
Hangen de worsten met touwen.
Daarboven in die schoorsteen
Hangen de verkes met lange been.,
Snij mar diep, snij mar diep,
Snij mar in mene vinger diep.
'k Heb gezongen en nog niks gehad,
Snij mar een stuk van 't verke z'n gat.
Rommelerij, rommelerij
gé me'ne cent, dan go'k voorbij,
Of enen appel of een peer
Dan kom ik 't hele jaar niet meer.

Deze laatste twee regels heb ik maar zelden aangetroffen (ik herinner mij bijv. ook nog Eindhoven) maar overigens noteerde ik het met hetzelfde begin in Noord-Brabant voor : Den Dungen, Haps, Den Bosch, Schijndel, Maashees, Baardwijk, Valkenswaard, Hank, Waalwijk, Rosmalen, Boxtel, Vlijmen. Een enkele maal klonk het : vrouw i. p. v. vrouwke of zei men vrouwke, vrouwke (Vlijmen) en zo zei Deurne : moeder en Valkenswaard :

moederke 't is vastenavond. Echt brabant, echt Meierijs zelfs lijkt mij verder de beginvariant, die ik noteerde in Eindhoven, Aarle-Rixtel, Deurne, Vorstenbosch, Boekel, Nistelrode, Lith, Dinther-hoek, Dinther, Heeswijk, Geffen, Oss, Best, Stratum, Erp, Herpen, Heesch, Vinkel en Rosmalen⁸⁾ :

Jan 't is vastenavond,
we komme nie thuis veur t'avond.

Later kom ik er nog wel eens op terug, hoezeer St. Jan in de Meerij doorwerkt, de kathedraal van Den Bosch moge ditmaal als bewijs „volstaan”.

Natuurlijk heeft men ook in al deze liedjes van plaats tot plaats varianten. Hier en daar, bijv. te Vorstenbosch, De Eerde, Nistelrode, Lith, Boekel en Dinther-hoek loopt het liedje over in een motief dat mij ook bekend is uit

Sinterklaas, goed heilig man.
Ik denk hier bijv. aan Vorstenbosch:

Jan, 't is vastenavond,
we komen niet thuis voor t'avond,
's Avonds in die maneschijn,
als vader en moeder naar bed toe zijn,
dan dansen wij op klompen.
Gekke Griet, vertel 't niet,
Want onze Jan is dronken.
Dronken Jan heeft niets gehad,
Snij mar 'n stuk van 't verken z'n gat.
Snij mar diep, snij mar diep,
Snij mar in mijn duimpje niet.
Koekebakkerij, koekebakkerij,
Gif me ne cent, dan gao'k verbij.

terwijl achter dat „verke z'n gat” nog wel eens, bijv. in Eindhoven en met een kleine afwijking in Stratum, wordt toegevoegd :

't verke z'n gat is toegevroren,
Mieke het'er mes verloren.

En zo zouden we nog veel varianten en merkwaardige verbasteringen kunnen opsommen. In Geffen bijv. wordt er halverwege in een liedje gezongen :

...hoog op de stompen,
hoog op de fietsenfluit

⁸⁾ en Oosteind.

'en dan is ons liedje uit,
we hebben gezongen.....

en hier is *fietsenfluit* een kennelijke ver-
vorming van *fiedelfluit*, gelijk in Rosmalen
gezongen wordt.

Maar wij zullen sluiten met het echt
Westelijk-Noord-Brabant kenmerkend,
reeds meer prozaisch, Zunderts :

Vastenavond die is hier ;

Als we brouwen, hebben we bier ;

Als we bakken, hebben we brood ;

Als we starve, zijn we dood.

en een, hoewel ook reeds uitstervend
Waalwijks :

Waar Christus me geboren is,

Daar is het koud.

Geen vuurtje en geen vlammetje,

Geen turfje of geen hout.

Hij deelt het brood, het schenkt den wijn

Koud en verborrege.

Daar hoeft men niet voor te zorrege.

Want Christus is onze beste vriend.

Dat weten we wel, dat weten we wel,

Maar als we aan die tafel zitten,

Dan roepen wij : O Maria, zoete zang ;

O moeder, hoe uw kindertje

Die in die kribbeke ligt.

Wij hebben in dit artikeltje het eigenlijk
meer over de vastenavond*liedjes* dan over
de rommelpot-benamingen zelf gehad,
maar keren nu nog even naar het onoma-
siologische gedeelte terug. In Reusel nl.
spreekt men nog van een *roffelpot*, Veghel
gaf 'n *verkesblaos* en Eindhoven ook 'n
spuwbuus. Deze laatste twee namen bevat-
ten inderdaad geen donkere vocalen, maar
zijn kennelijk-jong en min-typische. Het
Tilburgs-noordmeierijs drietal *doedelpot*,
doetelpot, *doertelpot* heeft blijkbaar zijn
naamkaartje afgegeven aan het Berlicums
liedje, dat op het eind gewoon verder ver-
loopt, maar een eigenaardig begin heeft,
hetwelk wij nog even vermelden :

Doetel, doetel in de pot.

Waar is Kees en waar is Slot ?

Slot is op de zolder.

Wat heeft ie daar verloren ?

Allebei z'n oren.

Zeg dan, dat ie hier komt,

Dan zal 'k 'm laten horen.

Jan 't is vastenavond,

We komen niet thuis voor 't avond.....